

245. Nagykanizsa, Bajcsa vár

(Somogy megye) Kk

Ebben az évben is folytattuk a bajcsai vár 1995-ben megkezdett ásatását. A vár D-i részén dolgoztunk, az előző évben feltárt terület folytatásában, közel 600 m²-nyi területen. Mintegy 30 m hosszan követtük a D-i várfalat, azaz a palánk kettős cölöpsorát, egy szakaszon pedig a javítást is láthattuk.

A várfal mellett egy nagyobb épület maradványait regisztráltuk, az épület valószínűleg a tavalyinak a D-i várfal melletti részlete. Megállapíthattuk (amit tavaly csak sejtettünk), hogy a lejtőnél az épületek (vagy az épület két szárnya) lépcsősen illeszkedtek egymáshoz, a járósíntek között több mint 1 m szintkülönbség volt. A felső szint csak töredékesen, az alsó rész azonban igen jó állapotban maradt ránk, ennek feltárása során számos, a korábbi években nehezen értelmezett jelenségekre is biztos magyarázatot kaptunk. Itt 30–50 cm vastagságú paticsos, téglás épületomladékot tártunk fel, az omladék szemeskályha maradványait is tartalmazta, közöttük lovagábrázolásos kályhacsempék is voltak. Az alsó szinten ki tudtuk bontani az alig sérült vastag agyagpadlót, annak megújításait, és az erősítést szolgáló kitéglázott foltokat. Megfigyelhettük a bejáratot, és az agyagpadló elbontását követően kirajzolódó konstrukciós gödröket. A feltárt, és megfigyelt jelenségek alapján az épület – melynek nagysága bizonytalan, csak az idei feltárt részlet kb. 15×7–8 m, ezen belül az alsó rész 8×7 m – gerendavázazásos téglá- illetve tapasztott agyagfalú, jól megépített objektum volt, tapasztott, és téglákkal megerősített agyagpadlóval. A két járó- illetve padlószint között agyagos kitöltésű palánkszerű megerősítést alkalmaztak.

Az épület mellett – többek között – egy nagy és mély gödörkomplexumot tártunk fel. Az alján dokumentált agyagréteg és a széleken megfigyelt cölöphegyek alapján fedett verem volt egykor. Érdekes egy négyzetes alaprajzú (kb. 5×5 m nagyságú) ugyancsak mély, egyben komoly konstrukciójú verem is: különleges funkciójára utal, hogy oldalait és alját vastagon agyaggal tapasztották ki (az alján több rétegben rendszertelen téglákat is megfigyeltünk), tetőzetét vastag gerendák tartották.

Az egész területen vastag és egységes fekete szemétréteg jelentkezett, mely nagyon gazdag leletanyagot tartalmazott. 2000-ben az előző évekhez és a terület nagyságához képest óriási mennyiségű leletanyagot tártunk fel. A kerámiatöredékeket (köztük dél-német, osztrák, és itáliai edények darabjai is vannak), üvegtöredékeket, különböző vaseszközöket, szerszámokat, késeket, pénzeket, viseleti tárgyakat, faragott csonttárgyakat és egyéb leleteket nagy mennyiségű állatcsont egészíti ki. Az év különleges tárgya egy németországi fa zsebnapóra.

Az ásatáson részt vett Tóth Zoltán, Farkas Tamás ásatási technikusok, Závodi Szilvia, Simon Bernadett, Nemes György, Papp Adrienn egyetemi hallgatók, Ró-

zsás Márton restaurátor. Vendégek voltak: Pálffy Géza, Hegyi Klára történészek és Gerelyes Ibolya régész.¹⁷

VÁNDOR LÁSZLÓ – KOVÁCS GYÖNGYI

246. Nagykarcsony, Temető

(Fejér megye) B

A részletes jelentést lásd a 19–30. oldalon.

KESZI TAMÁS

247. Nagykönyi, Eledény

(Tolna megye) Kö

A Torma István által már bejárt területen (Torma 264. sz.), ahol az 1999. december 8-án készült légi felvételeken foltok láthatók, középkori cserepeket találtunk. A legnagyobb, minden időszakban jól látható folt, mely a keskeny fasorral kettéosztott terület alsó felén található, valószínűleg nem régészeti nyom.

A középkori castellum területén (Torma 112. sz.) kevés ős- és középkori cserepet, valamint a közepén lévő mélyedésben középkori építési törmeléket találtunk. A sánc a castellum D-i oldalán elpusztult, ott most egy mélyút található, közepén pedig, melyet a térkép kiemelkedésként jelöl, kb. 1 m mély mélyedés található.

2000. június 22-én újabb légi felderítést végeztem.

Újabb felvételeket készítettem a középkori várról; valamint Medgyespusztán ismeretlen korú, hosszúkás, karéjos szélű foltot (épületet?) fényképeztem.

BERTÓK GÁBOR

248. Nagylóc, Rákóczi utca

(Nógrád megye) Kk

2000. szeptember 5-én helyszíni szemlét végeztem a Nógrád megyei Nagylóc községben, ahol a település főutcáján vízvezeték-fektetési munkálatok folynak.

Kintlétemkor a középkori leletek szempontjából fontos területen, a gótikus plébániatemplom környékén is folyt a munka.

Az éppen nyitva lévő árkok falait, illetve a belőlük kidobott földet átnézve több helyen akadtunk középkori leletekre. A templomtól É-ra, a Rákóczi u. 82. számú telekre vezető leágazás kitermelt földjében késő középkori cserepeket találtunk. Ugyanezt tapasztaltuk a templomtól D-re, az utca Ny-i oldalán található 113. szám alatt, ahol a kiásott és épp nyitva álló ároknak a kerítésen belül lévő falában átvágott objektum (gödör) kor-

17 Az ásatás időközben publikáva: VÁNDOR L. – KOVÁCS GY. – PÁLFFY G.: A régészeti és az írott források összevetésének lehetőségeiről: a bajcsai vár (1578–1600) kutatásának újabb eredményei. *Archeologische und Schriftliche Quellen in Vergleich: neuere Ergebnisse der Erforschung der Grenzburg Weitsche (Bajcsavár) (1578–1600)*. *ArchÉrt* 125 (1998–2000) 2002. 85–119.

mos feltételt figyelhettük meg. Cserepek voltak a 99. számhoz vezető bekötőárókban is.

PASZTERNÁK ISTVÁN

249. Nagyszénás, Érpárti-tanyák

(Békés megye) Á

2000. május 4-én Gyenge Antal és Kulcsár László nagyszénási amatőröknek köszönhetően sikerült behatárolnunk egy, a régészeti szakirodalomban már ismert templomos falu kiterjedését, s templomának pontos helyét.

Az Árpád-kori település a Szénás-éri csatorna keleti oldala és a jól látható, mára már kiszáradt ősmeder nyugati partja között helyezkedik el. Az összefolyástól délre leletanyag nem került elő, az egykori falu e két természetes vízfolyás védelmében feküdt. Mindkét meder partján 400–500 méteres hosszban követhettük a települést. Az ősmederhez közelebb eső részen, a medertől nyugatra 200 m-re találtuk meg a templom helyét, amit a felszínen talált emberi koponya- és hosszúcsontok, pelyvás tégladarabok nagy száma, vasszög egyértelműen jelzett. A lelőhely már korábban szerepelt a régészeti szakirodalomban¹⁸ Gádoros, Érpárti-tanyák néven. A templomhely azonosításaként pedig a Rozgonyi-tanya neve szerepelt. Nagy Gyula leírása és terepbejárásunk alapján tudjuk azonban, hogy a hajdani település temploma (a gádorosi határtól 100–150 méterre keletre) és vélhetően a falu területének nagy része is nagyszénási területre esik.

A helyszíni szemlén részt vett még Szatmári Imre.

RÓZSA ZOLTÁN

250. Nagyszénás, 26. sz. lelőhely

(Békés megye) Sza, Á

Az Orosháza–Szarvas műútból kiinduló Malmos-dűlő mindkét oldalán, a szarvasi úttól 2–300 méterre találtunk szarmata cserepeket. A lelőhely a felszínből néhol kissé kiemelkedő magaslaton található. Északi irányú kiterjedése 5–600 m, a dűlőtől délre elkeskenyedő, északra kiszélesedő. Szélessége 150–300 m között váltakozik.

Sok cserepet szedtünk, kevesebb állatcsontot. A kerámiaanyagban dominál a gyorskorongolt szarmata kori lelet. A gyűjtött leletanyagban Árpád-kori kerámia is előfordult (sütőharang peremtöredéke, hullámvonal-köteges oldaltöredék).

RÓZSA ZOLTÁN

251. Nagyszénás, 27. sz. lelőhely

(Békés megye) Sza

A lelőhely a 26. számútól nyugatra található, a Malmos-dűlőtől délre, a Szénás-ér egy régi medrét kísérő magas partvonulaton, annak keleti részén.

A gyűjtött leletanyag zömében korongolt, szürke szarmata kori kerámia, kevés téglaszínű darabot találtunk. A kerámiaanyagban egyedi darab is található.

RÓZSA ZOLTÁN

252. Nagyszénás, 34. sz. lelőhely

(Békés megye) Sza

A 36. és a 37. sz. lelőhelyektől délre helyezkedik el, a Szénás-ér egy régi medrétől délre, a medret kísérő parttól mintegy 100 méterre. A felszínből enyhén kiemelkedő területen nagy mennyiségű késő szarmata kerámiát találtunk. A lelőhely nagy része a gádorosi határba esik, ezen a területen terepbejárást végezni a lábon álló kukorica miatt nem tudtunk. A területen korábban már előkerült egy Hadrianus denár és több malomkőtöredék is. A föld sokkal szürkébb árnyalatú, a fekete humuszos területen nem találtunk cserepeket. A lelőhely 400×200–250 m kiterjedésű, kelet felé kissé elkeskenyedő, nyugati irányban kiszélesedő. A gyűjtött leletanyagban egy kelta erősen grafitos oldaltöredéken kívül csak késő szarmata kerámia található. A korongolt kerámia közt a szürkére égetett dominál, kisebb számban fekete fényezéssel, zömmel (sávosan) világosszürkére és sötétszürkére fényezett. A kézikorongolt kerámia száma csekély, valamivel több a kézzel formált anyag. Két orsókarikát is találtunk.

RÓZSA ZOLTÁN

253. Nagyszénás, 37. sz. lelőhely

(Békés megye) Sza, Á

A 36. sz. lelőhelyen az Árpád-kori templomos falut keletről lezáró folyómeder keleti oldalán húzódó dombvonulaton található lelőhelyünk. Kiterjedése teljesen egybeesik a térkép által jelölt magaslattal. Déli irányban a dűlőút határolja, ez a rész a gyep határa is egyben. Kelet felé a magaslat fokozatosan lapos területbe megy át, ahol már szintén nem találtunk cserepeket. Nyugati széle a Szénás-ér régi medrével esik egybe, azon túl nem találtunk szarmata kori cserepeket. A lelőhely tehát egy ÉK-DNy-i irányú dombháton húzódik, a cserepeket egy lapított ovális alakú részen kb. 450 m hosszan és 250 m szélességben gyűjtöttük. A mederhez közel egy 50 méteres körben találtunk Árpád-kori leletanyagot is. A lelőhelyen a föld színe világosabb szürke színű volt.

RÓZSA ZOLTÁN

254. Nagyszénás, 42. sz. lelőhely

(Békés megye) Sza

A lelőhely a 34. sz. lelőhelytől ÉK-re található. A két lelőhelyet 300 m leletmentes sáv választja el egymástól. A 42. lelőhely kiterjedése egybeesik a térkép által is jelölt kiemelkedéssel, a talaj itt is a már említett világosabb szürke színű volt. A lelőhelyet északról és nyugat-

18 Orosháza története és néprajza. Szerk. NAGY GYULA. Orosháza 1965. 181.